

még csak vajudik: a narodnyik. Ennek a típusnak sok a veszélye, sok új értelmiségi el is intézi külföldön. Sokszor joggal, mert narodnyikjaink jó részt karriérista kirándulók, akiket a divat sodor a faluba egy-két napra, hétre. Balázs Ferencet minden hajlamba, erre a faluba vitte. Hogy közben vaskosakat is tévedett! Hogy számos kiforratlan törekvés fűtötte, — minő vétek volna felelni neki, aki az író és a közéleti cselekvő minden magyar közösségi tájban ismeretlen feladatát tapingatta, hála és segítőkészek nélkül, harcba minden irányban. De nemcsak, mint író volt egész és őszinte. Papiságát is átítatja reformeri hajlandósága. Az unitarizmus legősibb hagyományai csaptak ki belőle. Mindenben a legközelebb állt napjainkhoz... Napjaink minden összefüggése, minden jó és rossz erő az írónak és embernek ezt a balázsferenci fajtáját préseli, dobja az előtérbe, még ha tévedésekkel is, mert az őfajtájú írónak, emberrel szép még hadba szállni is. Az emberség, a tisztaság volt példaadó benne.

(Gaál Gábor)

GAZDASÁGI KÉRDÉSEK

A JAPAN TERVGAZDASÁG

Hűbéres ország volt még Japán 80 évvel ezelőtt, mikor az amerikai hadihajók kikényszerítették az addig világtól elzárt ország megnyitását és a fehér hatalmakkal való kereskedelmi szerződések megkötését. A betolakodó fehérek ellen csak saját fegyverükkel lehetett védekezni, vagyis az ország iparosításával. Japán a hűbéri társadalomból hirtelen és tervszerűen ugrott át a monopolkapitalizmusba, több évszázad és így a szabadversenyos kapitalizmus kihagyásával. A fehérek tőkés rendjéből csak a legmodernebbet, legversenyképesebbet vették át. Gyárakat és bányákat rendeztek be a memrég még alvó országban, modernebbül, mint számos európai üzem. Az első London nyújtotta kölcsönből táviróvonalat építettek és ma iparosított az egész ország, mindenütt villanyáram mozgatja a vonatokat és üzemeket. 80 év előtt csak kis parti hajók voltak, ma a japán hajók bejárják az egész világot. Állami ipar-racionalizálási iroda akadályozza meg, hogy a világpiacon a japán cégek egymással versenyezzenek, japán szervezetek kutatják fel a japán ipar számára a legolcsóbb bevásárlási helyeket. Hogy minél versenyképesebb legyen a japán áru, a közvetítő kereskedelem kizárásával egyenesen a termelőtől vásárolnak Japánnak nyersanyagot, amit a legolcsóbb úton, persze japán hajókkal, szállítanak a japáni feldolgozó helyekre. Kartellszerű szervezetek állapítják meg az eladási árakat bel- és külföldön, szabályozzák a termelést a szükségletnek megfelelően, hogy az eladhatatlan árúk felhalmozódását elkerüljék. Az ipar centralizált, ami együtt jár a nagy tőkeakkumulációval is. A japán termelés néhány kézben. A Mitsui és Mitsubishi-családok kezükben tartják a nehéz ipart, kivitelt, behozatalt, bankokat, szállítást, élelemellátást, stb., egészen a rádióig és ujságokig. Szóval, irányított termelés, állami támogatással. A pénzforrások 70%-a néhány családnak kezében. A japán üzleti tőke 97 százaléka iparba, kereskedelembé és bányászatba van beruházva, bár a lakosság egyötöde él csak ezekből. Viszont a tőkének csak 3 százaléka jut földművelésre, halászatra és kisiparra, holott ezekben az ágakban dolgozik a lakosság nagyobb fele.

A tervszerű termelés mellett Japán versenyképességét nagyban növelte a fehér hatalmak egymás közti viszálya. A háború alatt és után Japán

óriási piacokra tett szert, míg a fehérek háborúskodtak. Az abesszim háború igazi nyertese Japán, amely ezalatt Kína óriási területeit szállta meg. Így ma már mindenütt érezhető a japán verseny, ha még csak 3.5 százalékja is a világkereskedelemnek a japán árú. Az olcsó japán pamuting és kerékpár megjelent Brit- és Hollandiában. A Távolságon nem versenyezhet a német sör az olcsó japán sörrel. Gumi cipő és bambuszlogarléc, harisnya és ceruza, műselyem és vasárú jelenik meg újabb és újabb piacokon, rajta a „Made in Japan”.

A termeléssel párhuzamosan központilag irányítja Japán valutáját, a yent is. A yen fokozatos leértékelése mindig újabb piacokat nyitott meg Japánnak. A japán költségvetés számai ugyancsak tervszerűen növekednek, igaz, hogy a költségvetésnek kb. fele ma hadi jellegű már. Felmerülhet a kérdés: miért nem borul fel a japán államháztartás, hiszen a huszas években Európában a költségvetés adósság révén való növekedése — a klasszikus közgazdaságtan szabályai szerint — inflációt idézett elő. (1931-ben még neves angol közgazdászok inflációt is vártak Japánban.) Azután rejtélyes a nagyközönség előtt a japán „dumping”, ami szó szerint véve önköltség alatti eladást jelent, amit tartósan egy kereskedő sem bírna ki. Továbbá: elértéktelenedett valutával kell külföldről nyersanyagot vásárolni. Mehet-e ez így tovább is?

Ha első pillanatban úgy is látszik, hogy Japánra nem vonatkoznak a közgazdaságtan elismert igazságai, úgy a rejtély nyitját az a megállapítás szolgáltatja, hogy Japán tökéletes tervezéskorú ország. Nem várhatjuk tehát, hogy a szabad verseny alapján álló kapitalizmus közgazdasági törvényszerűségei rá vonatkozzanak. Ugyanazok a körök, amelyek központilag szabják meg a yen mindenkori kurzusát, szabályozzák a béreket, valamint az árakat, a nyersanyagbevásárlást, stb. Dumpingról így beszélni sem lehet, mert a japán termelők igenis nyereséggel adnak el, bármennyire olcsóbbak is, mint angol vagy amerikai versenytársaik.

Következik-e azonban az eddigiekből, hogy Japán megoldotta a monopolkapitalizmus megvalósításával a társadalmi kérdést? A válasz márcsak azért is fontos, mert hasonló gazdasági tendenciák mutatkoznak Németországban és Olaszországban. Először is megállapítható, hogy Japánban alig van nyersanyaga, tehát iparának szüksége van nyersanyag-behozatalra, azonkívül élelmiszerbehozatalra is rászorul az ország. Ennek a kettős behozatalnak a kiegyenlítésére Japánnak árut kell exportálnia. A mai japán rendszer tehát éppúgy rászorul nyersanyag-behozatalra, mint külföldi vevőkre, árupiacra. Ez a kettős szükséglet Japánt akarva, nemakarva, imperialista országgá teszi, amint azt az utóbbi évek eseményei világosan igazolják. Japán legfontosabb ipara a gyapotipar, melynek központja, Osaka, már legyőzte a Távolságon Manchestert. Gyapotja azonban Japánban nincs, így szüksége van a gyapottermelésre alkalmas kínai tartományokra, hogy így függetlenítse magát az egyiptomi, indiai, amerikai gyapottól. Már pedig Japánban mindig intenzívebb kivitel politikát kell folytatnia, hiszen lakossága évente kb. egy millióval szaporodik, mindig több élelmiszert kell behoznia. Mellékes, hogy az ipari oligarchiák megelégednének „békés” terjeszkedéssel, fogyasztók szerzésével, míg a japán hadsereg területet is akar hódítani — a fontos, hogy mindkét törekvésben közös az expanzív politika. Így kerül Japán gazdasági adottságainál fogva elkerülhetetlen összeütközésbe a fehér világhatalmakkal, amelyeknek addig kizárólagos piacaira betört. Másrészt pedig, mivel a fehér gyarmati hatalmak (itt nem részletezhető bonyolult okoknál fogva) nem tilthatják ki egészen a japán árut a gyarmatokról, az olcsó japán áru révén Nippon a gyarmati népek szemében azok szövet-

ségesévé válik a fehérek elleni harcukban.

Mig Japánt gazdasági strukturája a fehér nagyhatalmakkal való összeütközésbe kergeti és míg szaporodó lakossága meleg déli vidékek meghódítására ösztökéli (Ausztrália, Hollandindia, Indó-Kína, Dél-tengeri szigetek), addig ez a muszájból támadó ország kevéssé ellenállóképes belülről. A japán munkabérek a japán paraszt életszínvonalához igazodnak, amely sokkal alacsonyabb az európai paraszténál. (Ez a tényező nagyban hozzájárul a japán áru versenyképességéhez). A szigetország területének csak 1/6 része lakható, ezeken az országokon kb. 1000 ember lakik négyzetkilométerenkint, ami sűrűbb, mint bármely európai terület. A parasztokat nemcsak a magas adók és a földbérek nyomják, hanem az „árólló” is: a nagy ipari konszernnek drágán adják el a parasztnak a műtrágyát, viszont olcsón veszik tőle a mezőgazdasági termékeket, hogy alacsony munkabér mellett is megéljen az ipari munkás és versenyképes lehessen a japán áru. A parasztnak néha még rizsre sem telik, hanem fűvet és faháncsot eszik, így a halandóság az európai kétszerese. Az ipari munkásság fizetése az európainak csak nevetséges törtrésze persze. Két millió munkanélküli állandóan nyomja a munkabéreket és így hátráltatja a sztrájkok sikerét. Évente így is közel 2000 sztrájk zajlik le, magasabb munkabérért, rövidebb munkanapért, munkásvédelemért, szóval az európai munkásmozgalmak kezdeti „vivmányaiért”. A fehér nagyhatalmak ellen kényszerült hódító utjában így Japánt belső széthúzó erők fenyegetik. (Ádám Elek)

S Z E M L E

ROMAIN ROLLAND: GEFÄHRTEN MEINES WEGES
(Humanitas Verlag Zürich, 1937.)

Romain Rolland esszéinek ez a német gyűjteménye tizenhárom időszzerű tanulmányt tartalmaz. Az emelkedett szellemű esszék elsősorban azokat az összeütközéseket hozzák felszínre, amelyek úgy írójuk egyéni alakulására jellemzők, mint az egész kor társadalmi változásait tükrözik. Álom és cselekvés, szellem és lét, individualisztikus idealizmus és a természet magasrendű tárgyilagossága: ezek a törvények, amelyek az emberi szellemet uralják, mondja Rolland. Az *idealizmus mérge* című (1900) tanulmánya meglepő körvonalakban bontja ki az igazságra és valóságra törekvő Rolland szellemi arculatát. „Csak egy gyógyszer van, — írja — a valóság. Az életet úgy kell látnunk, amilyen és úgy kell megjelenítenünk, ahogy van. Idealistáknak, realistáknak egy a kötelességük: a valóságos megfigyelések, a valóságos tények, valóságos érzelmek alapjára helyezkedni. Hogy azután ezen az alapon belátásuk szerint polgári házat, képzeletbeli kastélyt, realiztikus vigjátékot, vagy hősi drámát építenek fel, ez az ő ügyük. De művük mindenekelőtt két lábón, s a talajon álljon. E földi életből való legyen! Az alkotóművésznek mernie kell, a valóság arcába kell pillantania, mielőtt az ábrázolásnak nekilát. A második nagy tanulmány négy Shakespeare esszének együtttese (1916), melyekben Rolland Shakespeare hatását vizsgálja. Felidézi itt Rolland korai küzdelmeit, viaskodását Corneille és Shakespeare szellemeért, mely végül is Shakespeare termékenyítő győzelmével végződött, közelebb vive Rollandot a költészet és valóság viszonyának a tisztázá-